

KORT OM...

Tillväxt och miljö¹

De förenklade uppfattningarna har alldeles för lätt att bli sanningar.

Att ekonomisk tillväxt i traditionell bemärkelse – mätt med ett ytligt BNP-mått – skulle vara hela svaret på fattigdoms- och utvecklingsproblem hör till dessa förlegade, felaktiga "sanningar".

Fortsatt ekonomisk tillväxt kombinerad med snabb befolkningsökning och bibehållna produktions- och konsumtionsmönster, gör att trycket på biosfären snabbt ökar. Utvecklingen blir ohållbar. Vi har funnit att många människor – inklusive ekonomer – inte förstår miljöförstörelsens kostnader. Nationalräkenskaperna, vårt sätt att räkna, fångar inte in dessa kostnader. Därför är den faktiska ekonomiska tillväxten i både rika och fattiga länder mindre än vad människor i allmänhet tror. Tillväxt och utveckling är inte samma sak. Tillväxtens innehåll är det avgörande.

En svaghet i de ekonomiska modellerna är att de inte förmår fånga in de ekologiska tjänster som naturen och ekosystemen svarar för och som oftast inte är möjliga att ersätta om de förstörts. Ekosystemen kännetecknas av komplexa funktioner och samband – vi har svårt att på förhand veta när påverkan på ett ekosystem leder till allvarliga, ibland irreparabla skador.

Dagens ekonomiska modeller förutsätter också att olika typer av kapital i princip är utbytbara mot varandra: när knapphet uppstår på en vara eller resurs stiger priset och utbyte sker mot en annan vara. Verkligheten fungerar inte alltid på detta sätt. Den neoklassiska ekonomin förmår inte fånga in den komplexa verklighet som naturen och ekosystemen representerar.

Det är i vissa kretsar mycket populärt att tala om "Kuznets-kurvor" för miljöfaktorer. Den enkla tanken är att utvecklingen oundvikligen leder till en initial nedsmutsning som senare, kan åtgärdas när inkomsterna stigit rejält och man får råd att engagera sig i sådant. Givetvis kan man finna exempel där vissa föroreningar stigit och sedan minskat, men detta är dock långt ifrån en naturlag; man kan även finna andra mönster.

Tankegången kring Kuznets-kurvorna är inte bara felaktig (som beskrivning) men dessutom kan den vara vilseledande. Den uppmuntrar

attityden att inget behöver göras vilket är mycket olyckligt i alla de fall där irreversibla skador åstadkoms eller där det helt enkelt skulle varit bättre att förekomma miljöskadorna från början snarare än att åtgärda dem när de väl uppstått. En av de få fördelarna med en sen industrialisering är rimligtvis att man direkt kan välja hållbara tekniker istället för att slaviskt efterlikna alla misstag som gjorts av de industrialiserade länderna i deras tidigare epoker.

Vi måste således noggrannare beakta tillväxtens kostnader. Lösningen på problemen är inte mer tillväxt av traditionellt slag. Vi behöver en form av utveckling som sker inom naturens ramar i stället för på naturens och miljöns bekostnad. Frågan vi måste ställa oss är vad som är hållbart på sikt. Det är också Sidas uppdrag: att bidra till en utveckling som verkligen är hållbar. En fattig fiskarfamilj behöver utan tvekan mer mat på bordet och ökade inkomster, men samtidigt måste vi lära oss att

¹ En mer utförlig diskussion om sambanden mellan tillväxt och miljö återfinns i en skrift, "Tillväxt och miljö" (Sida 2003), som professor Thomas Sterner, en av de ledande miljöekonomerna i Sverige och internationellt, skrivit på Sidas begäran.

längre nät och snabbare båtar inte nödvändigtvis ger mer – de kan tvärtom leda till utfiskning och förvärrad fattigdom.

Vi behöver således fördjupa förståelsen av och nansera diskussionen om ekonomisk tillväxt.

Ekonomisk tillväxt är av stor betydelse för de fattiga länderna och inte minst för de fattigaste personerna i dessa länder. Tillväxt betyder ju bokstavligen att deras inkomster ökar och med detta följer bättre näring, vatten, kläder, bostäder och på sikt hälsostatus och utbildning. Detta förutsätter givetvis att det är en äkta tillväxt – att de disponibla resurserna sköts så att de blir mer värda och därmed kan bära en högre konsumtionsnivå.

Om ”tillväxten” innebär rovdrift såsom när bomull odlas på olämpliga marker med hjälp av konstbevattning och besprutning så kan odlingen förvandla ett tidigare bördigt och fuktigt klimat till en kemisk öken såsom skett kring Aralsjön. Då sker visserligen en ”tillväxt” i en sektor (bomull) under en viss tid men andra sektorer av vilka många fattiga tidigare varit beroende skövlas samtidigt och på sikt hotas

även bomullsodlingen. Det är denna typ av situation som debattörer avser när de talar om en motsättning mellan tillväxt och ”miljö”. Vi föredrar att säga att det överhuvudtaget inte var någon tillväxt. Värderar man de negativa effekterna som nämndes på ett korrekt sätt och tar man hänsyn till framtiden på ett rimligt vis, då minskar konsumtionsutrymmet snarare än att öka.

Det är viktigt att inse tidsdimensionens betydelse – definitionen av hållbar utveckling förutsätter att ett konsumtionsutrymme finns tillgängligt på ett hållbart sätt över tiden – liksom betydelsen av produktionens fördelning och särskilt de fattigastes andel. Det är inte hållbart om en liten grupp får ökade inkomster medan andra sänks under svältgränsen. Det är inte hållbart om naturresurser förstörs som är mer värdefulla än den produktion av exempelvis råvaror som man utvinnet.

Fattiga människor, i högre grad än välbeställda, är direkt beroende av förnybara naturresurser för sin försörjning. Att fattigdomen i världen inte minskar mer än den gjort, utan tvärtom riskerar att öka, beror till stor

del på just miljöförstöring och resursutarmning. Den ökade användningen av naturresurser och energi ger upphov till lokala och globala föroreningar som hotar produktion och hälsa. Naturens förmåga att ta hand om föroreningar har överskridits när det gäller många ämnen. Fattiga länder och fattiga människor drabbas hårt av föroreningarna och saknar ofta resurser att ta ordentligt hand om miljöbelastande ämnen.

Utmaningen är följaktligen dubbel – att framgångsrikt bekämpa fattigdomen, och att framgångsrikt återuppbygga produktiviteten hos utarmade ekosystem. Utmaningens två sidor hänger nära samman: varje strategi för att bekämpa fattigdomen måste för att vara hållbar också beakta miljö- och naturresursaspekterna; ett framgångsrikt miljöarbete gagnar särskilt de fattiga.

Slutsats: fattigdomsbekämpning och ekonomisk tillväxt är omöjlig på sikt om man inte tar hänsyn till de naturresurser och den miljö som människor är beroende av och skall bygga sin försörjning på.

Att halvera fattigdomen i världen till år 2015 är vår tids största utmaning. Det kräver samarbete och uthållighet. Samarbetsländerna ansvarar för sin utveckling. Sida förmedlar resurser och utvecklar kunskap och kompetens. Det gör världen rikare.

STYRELSEN FÖR INTERNATIONELLT
UTVECKLINGSSAMARBETE

105 25 Stockholm
Besök: Sveavägen 20
Telefon: 08-698 50 00
Telefax: 08-698 56 15